

РЕЦЕНЗІЯ

**Рецензента – доктора юридичних наук,
професора Харитонової Тетяни Євгенівни
на дисертацію Черненка Георгія Ігоровича**

**«Договір про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом
приватним домогосподарством»,**

**поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю: 081 - Право**

Актуальність теми дослідження. Слід констатувати, що дисертація Черненка Георгія Ігоровича присвячена актуальним та недостатньо дослідженим в вітчизняній науці цивільного права питанням договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством.

Актуальність даної проблеми акцентується на необхідності оцінки ефективності існуючого інструментарію, що використовується для правового регулювання цивільних відносин, що виникають у зв'язку з укладанням, реалізацією та припиненням договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством в Україні.

Проблема переходу на використання відновлюваних джерел енергії з кожним роком стає все більш актуальною, що обумовлюється різними факторами, основними серед яких є те, що: 1) з метою економії таких ресурсів, як нафта та газ, країни ЄС активно стимулюють запровадження виробництва електроенергії з відновлювальних джерел; 2) енергія стає все більш доступною в ціні, а відтак – і її використання; 3) запровадження в Україні воєнного стану та атака РФ на енергетичну систему України, що в разі пі-

двищує актуальність енергетичного питання та пошук альтернативних джерел електроенергії тощо.

Як свідчить наукова література, цивільно-правовим договорам належить одне з основних місць у системі підстав виникнення та припинення цивільних прав та обов'язків. Водночас, такі договори є основною правовою формою, яка опосередковує рух цивільного обороту (надання послуг, виконання робіт, переміщення матеріальних цінностей, тощо). В свою чергу зелений тариф – один із інструментів, що сприяє розвитку альтернативних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова, і дозволяє приватним домогосподарствам активно долучатися до процесу енергетичної трансформації.

Слід зазначити, що у сучасному світі розвиток альтернативних джерел енергії та зеленої економіки здобуває все більшу популярність. Серед них важливе місце займає купівля та продаж електроенергії за зеленим тарифом приватними домогосподарствами. Це дозволяє не лише забезпечувати додатковий дохід для власників альтернативних джерел енергії, але й знижує негативний вплив на навколишнє середовище та підтримує сталий розвиток суспільства. Саме тому зростаючий інтерес до сталої енергетики та позитивний вплив на навколишнє середовище роблять купівлю-продаж електроенергії за зеленим тарифом приватними домогосподарствами важливим і перспективним напрямком.

Все це дозволяє зробити висновок, що питання договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством за законодавством України, є актуальними і з теоретичної, і з практичної точок зору, чим пояснюється доцільність обрання відповідної теми для дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дослідження даного питання пояснюється тим фактом, що у юридичній літературі правова природа досліджуваних питань вивчена недостатньо повно, адже у цивілістичній літературі питання щодо

договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством, практично не розглядалися, адже зазначена проблема на теоретичному рівні не була предметом всебічного наукового дослідження ні в радянський період, ні на сучасному етапі. Дисертація Черненка Г.І. певною мірою компенсує цю прогалину.

Дисертант здійснив якісний науковий аналіз теми, що дало йому можливість досягти вагомих науково-теоретичних та практичних результатів, які мають ознаки наукової новизни.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його висновки і результати можуть бути використані в процесі вдосконалення цивільного законодавства.

Результати дослідження можуть бути використані:

– у *науково-дослідній сфері* – можуть слугувати підґрунтям для подальшого вдосконалення договірних правовідносин в Україні. Водночас, відповідні висновки дадуть змогу більш розширити теоретичні уявлення про договірне регулювання «зеленого» тарифу і його значення в забезпеченні ефективного розвитку ринку, а також захист прав і інтересів фізичних та юридичних осіб;

– у *сфері правотворчості* – можуть бути використані в законотворчій діяльності, а також у процесі вдосконалення окремих норм цивільного законодавства України. Разом з тим, відповідні результати можуть бути використані в діяльності суб'єктів правовідносин стосовно виконання зобов'язань за договором у кредитно-фінансовій сфері. Під час розробки законів та підзаконних актів у вказаній сфері, можуть бути враховані і використані практичні положення щодо вдосконалення договірних зобов'язань, та визнанні їх недійсними;

– у *навчально-методичній роботі* – матеріали дослідження, можуть бути використані під час підготовки навчальних посібників, науково-методичних рекомендацій з цивільного права при викладанні основних кур-

сів «Цивільне право», «Екологічне право», «Договірне право», «Право альтернативної енергетики».

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дослідження. Переважна більшість висновків та наукових положень дисертаційного дослідження Черненка Г.І. є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки обумовлені використанням сучасної методології пізнання, застосуванням сукупності загальнонаукових та спеціальних методів пізнання (загальнонауковий діалектичний, логіко-семантичний, порівняльно-правовий, догматико-юридичний, системно-структурний тощо), врахуванням новітніх здобутків вчених-правознавців, залученням норм чинного законодавства України.

Позитивно характеризує представлену дисертацію, насамперед, багатогранна дослідницька база, в якій використані найавторитетніші теоретичні джерела в галузі цивільного права. Також, автор провів глибокий аналіз спеціальної літератури, присвяченої проблематиці роботи, що дало можливість сформулювати та обґрунтувати власну точку зору в тій чи іншій науковій дискусії, що ведеться навколо досліджуваних проблем. Основні положення дисертаційного дослідження опрацьовані із залученням певного масиву спеціальної літератури. Так, окремі питання нормативно-правового регулювання договорів купівлі-продажу розглядалися під час проведення досліджень загальної проблематики зобов'язального права, у працях таких науковців: В. І. Борисової, С. Н. Братуся, В. А. Васильєвої, В. А. Внукова, Н. Ю. Голубєвої, О. В. Дзери, А. С. Довгєрта, Ю. О. Заїки, О. В. Зверєвої, Н. С. Кузнєцовой, В. В. Луця, Р. А. Майданика, О.І. Сафончик, О. І. Харитонової, Є.О. Харитонова та інших. Питання вирішення проблематики відновлюваної енергетики, а також щодо розвитку в Україні такої енергетики, досліджували такі науковці: Є.М. Борщук, І. Гайдаєнко, Г. Г. Гелєтуха, Х.А. Григор'єва, А. А. Долінський, Т. А. Желєзна, К.М. Караханян, І. О. Клопов, С. О. Кудря, М.М. Кузьміна, Г. Г. Півняк, Є.О. Платонова, А. К. Прахівник, Б. В. Савєнко, Т.Є.

Харитонові, В. А. Чудовська, І.Є. Чумаченко, Ф. Шкрабець та інші. Серед сучасних вчених, що досліджували договори у сфері відновлювальної енергетики, можна назвати таких науковців: О.М. Берназ-Лукавецька, О. Л. Волошин, Є. А. Зябіна, А. О. Касич, Т. К. Кваша, Т. Г. Ковальчук, Л. В. Кошарська, І. М. Кучерова, Л. Михайлова, В. Омельченко, Б. Є. Патон, Т. В. Пімоненко, О. С. Полянський, І. С. Сагайдак, А. А. Халатов, О. М. Шемякіна, Т.Є. Харитонів та інші. Проте наявні наукові праці з обраної тематики не відображають усіх наявних проблем, зачіпають лише деякі особливості досліджуваних питань.

Нормативну основу дослідження становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський кодекс України, та інші нормативно-правові акти України і деяких зарубіжних держав.

Емпіричну базу дослідження становлять рішення судів, розміщені в Єдиному реєстрі судових рішень по справах щодо договору про купівлі-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарствам, ухвали та постанови Верховного Суду. У якості емпіричної бази дисертаційного дослідження склали рішення місцевих, апеляційних судів, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, ухвали та постанови Верховного Суду України.

Слід відзначити високу наукову культуру автора, обґрунтованість та вивіреність його теоретичних конструкцій, що й дозволило дисертанту чітко сформулювати мету і завдання дослідження. Дисертант підтвердив здатність до ведення наукової полеміки, обґрунтування своєї позиції, критичного аналізу теоретичних та нормативних джерел.

Тема дисертаційного дослідження безпосередньо відповідає науково-дослідній програмі кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи

Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людино центристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Дисертаційний матеріал викладається послідовно, логічно, юридично грамотно, що засвідчує її високий науковий потенціал. Робота позбавлена обтяжливих граматичних конструкцій, сприймається легко та цілісно.

Логічною видається **структура дисертації**: три розділи за змістом і назвами достатньо повно розкривають тему роботи. У роботі досліджуються три основні блоки питань. Перший блок присвячений постановці проблеми, дослідженню стану вивчення проблеми, визначенню методологічного підґрунтя ключових понять дослідження, розгляду динаміки розвитку законодавства з досліджуваних питань, аналізу наукових праць правознавців, які спеціально або опосередковано стосуються досліджуваних питань. Саме тому цілком логічно підрозділи називаються розвиток законодавства щодо договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством в Україні, а також огляд літератури за темою дисертаційного дослідження.

Другий блок питань пов'язаний із висвітленням поняття та правової природи права договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством, визначенню сторін та змісту договору про купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством.

Третій блок питань присвячений питанням укладання договору про купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством, цивільно-правовій відповідальності сторін за зазначеним договором, а також припиненню договору про купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством.

В цілому коло окреслених та вивчених у дисертаційному дослідженні проблем, мета та завдання дослідження, теоретична та емпірична база роботи, використання прийнятих в юридичній науці методів дослідження дозволяє зробити висновок про те, що дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, що містить як цілу низку глибоких теоретичних узагальнень, так і сформульованих пропозицій щодо удосконалення національного законодавства в сфері договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством.

Обґрунтованим є висновок автора щодо визначення договору купівлі-продажу електричної енергії та визначені його ознак. За своєю правовою характеристикою він є консенсуальним, двостороннім (взаємним), відплатним та має за мету оплатне відчуження майна (товару) (у даному випадку електричної енергії) від однієї сторони та передання у власність іншій стороні, тобто це правочин між виробником або постачальником електроенергії (продавцем) та споживачем (покупцем), яка передбачає постачання та споживання електроенергії згідно з умовами, визначеними у договорі (стор. 8-9).

Заслуговує на увагу висновок автора про те, що після запровадження нової моделі ринку електроенергії, починаючи з 01 липня 2019 року відповідно до законодавства, прийнятого в 2017 році, та введення конкурентного ринку електроенергії, було збільшено кількість учасників ринку електроенергії. Це було зроблено з метою дозволити споживачам обирати постачальника електроенергії за критеріями найкращої ціни та якості послуг. Нові правила роздрібного ринку електроенергії передбачають, що кожен промисловий споживач має право обирати постачальника електроенергії з числа приватних

компаній. Ця можливість дозволяє бізнесу вибирати найбільш оптимальні та вигідні умови для себе, і створює здорову конкуренцію між постачальниками (стор. 82).

Цікавим є висновок про те, що на даний момент у юридичній доктрині також відсутня чітка позиція стосовно визначення договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством. У випадку коли предметом договору є електрична енергія, відповідні юридичні відносини можуть підлягати регулюванню не лише згідно до ЦК України, але й іншими законами та правовими актами, а також правилами, які прийняті відповідно до них. Проте таке регулювання застосовується лише в тій частині, яка не визначена ЦК України (стор. 190).

Варто зробити наголос, що вперше на науковому рівні проводиться комплексний аналіз питань щодо договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством за законодавством України.

Загалом можна стверджувати, що визначена мета та завдання дослідження, якими є характеристика законодавства України щодо договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством; обґрунтовування і розробка конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України, досягнута, а дослідницькі завдання - розв'язані.

В цілому позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і наукову новизну, слід звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер. У загальному вигляді їх можна сформулювати наступним чином:

- 1) В літературі існує дискусія щодо визначення такої категорії, як «зелений тариф», внаслідок чого різні вчені по-різному визначають правову природу зазначеної категорії, розглядаючи її як економіч-

ний інструмент, спеціальну ціну, за якою купується електроенергія, спеціальні фінансові умови тощо. У підрозділі 2.1. «Поняття та правова природа договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством» автор торкається цих питань, проте не достатньо обґрунтовує це. У зв'язку з цим дане питання підлягає уточненню під час публічного захисту дисертації.

2) На стор. 42 дисертаційної роботи автор розглядає різні точки зору науковців щодо визначення таких правових категорій, як «альтернативні джерела енергії», «нетрадиційні джерела» та «відновлювальні джерела», проте своєї наукової позиції з цього приводу не наводить. У зв'язку з цим під час публічного захисту зазначене питання підлягає уточненню, та є доцільним також визначити співвідношення таких правових категорій, як «альтернативні джерела енергії», «нетрадиційні джерела» та «відновлювальні джерела».

3) При дослідженні підрозділу 3.3. «Припинення договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством» (стор. 168-184) доцільно було більше уваги приділити таким питанням, як «призупинення» та «розірвання» договору про купівлю та продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом, що лише позитивно вплинуло б на зазначене дисертаційне дослідження.

4) В своєму дисертаційному дослідженні автор ґрунтовно досліджує актуальні питання договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством, особливості його укладання, виконання та припинення. Проте, питанням щодо способів захисту прав споживача у разі порушення умов договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством приділяє недостатньо уваги. У

зв'язку з цим потребує уточнення позиція автора щодо способів захисту прав споживача у разі порушення умов договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством.

Втім, зауваження мають здебільшого дискусійний характер, суттєво не впливають на якість роботи і не знижують загальної позитивної оцінки. Основні положення дослідження, розроблені рекомендації та висновки, що сформульовані дозволили достатньою мірою розкрити тему. Зміст дисертації свідчить про здібність автора до наукових пошуків, до аналізу складних та спірних питань, вміння раціонально відбирати, кваліфіковано узагальнювати та аналізувати різноманітні джерела, формулювати на цій підставі теоретичні та практичні висновки й рекомендації.

Положення дисертації є авторськими розробками здобувача, що знайшли досить повне відображення у наукових статтях, які опубліковано у фахових виданнях.

Дисертація на тему «Договір про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством» є закінченим дослідженням, виконана на високому теоретичному рівні, забезпечує повноту розв'язання актуальної наукової проблеми і є певним внеском у розвиток науки цивільного права.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Черненка Георгія Ігоровича «Договір про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством» є завершеною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему в сфері договору про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством за законодавством України.

Дисертація виконана на належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України, а його автор – Черненко Георгій Ігорович - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 - Право.

Доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Тетяна ХАРИТОНОВА

